

ФІКСАЦІЯ ТА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Гусаченко Є. О.

Стаття присвячена детальному розгляду особливостей фіксації та оцінки результатів слідчого експерименту. Основним способом фіксації результатів слідчого експерименту є складання протоколу цієї слідчої дії. Автором надано детальний аналіз щодо змісту, вимог протоколу слідчого експерименту. Розглянуто результати проведення слідчого експерименту. Також наведено думки науковців у галузі кримінального процесу, які досліджували особливості слідчого експерименту. Зроблено висновки стосовно оцінки доказів результатів слідчого експерименту у суді.

Ключові слова: слідчий експеримент, протокол слідчого, кримінальний процес.

Статья посвящена детальному рассмотрению особенностей фиксации и оценки результатов следственного эксперимента. Основным способом фиксации результатов следственного эксперимента является составление протокола данного следственного действия. Автором представлен детальный анализ по содержанию, требованний протокола следственного эксперимента. Рассмотрены результаты проведения следственного эксперимента. Также приведены мнения ученых в области уголовного процесса, которые исследовали особенности следственного эксперимента. Сделаны выводы относительно оценки доказательств результатов следственного эксперимента в суде.

Ключевые слова: следственный эксперимент, протокол следователя, уголовный процесс.

The article is devoted to the detailed consideration of the features of fixation and evaluation of the results of the investigator experiment. The main way of fixing the results of an investigator's experiment is to compile a protocol of this investigative action. The author gives a detailed analysis of the content, requirements of the protocol of the investigator's experiment. The results of conducting an investigative experiment are considered. Also, the opinions of scientists in the field of criminal process, which investigated the features of the investigator of the experiment, are presented. Conclusions are made regarding the evaluation of the evidence of the results of an investigative experiment in court.

The gathering, verification and evaluation of evidence in the activities of the investigator are one of the central places. The course of the investigator's experiment and the results obtained with it should be documented. The protocol of an investigator's experiment is a basic procedural document, which details the conditions, course and results of the conducted investigative experiment.

The results of the investigator of the experiment are accepted by the court as evidence and subject to the assessment of the general rules for assessing the evidence gathered by the pre-trial investigation bodies. The evidentiary power of the results of the investigator's experiment is determined only by the reliability of the results and the correctness of the conclusions drawn. When assessing the results of the investigative experiment, the court proceeds first of all with the degree of correspondence achieved between the experimental conditions and the conditions of the investigated event.

Key words: investigative experiment, investigator's report, criminal process.

Збирання, перевірка та оцінка доказів у діяльності слідчого займають одне з центральних місць. Необхідно мати на увазі, що норми кримінального процесуального

законодавства України досить детально регламентують основні процесуальні форми збирання та закріплення у відповідних процесуальних документах доказів під час провадження окремих слідчих (розшукових) дій. Саме тому, розглядаючи відповідне питання, доцільно звертатися до положень статей КПК України, які визначають загальні питання кримінального процесуального доказування (глава 4 КПК України), процесуальний порядок провадження окремих слідчих (розшукових) дій (глави 20–22 КПК України), процесуальні правила складання протоколу (розшукової) слідчої дії (ст.ст. 104–106 КПК України), правила фіксації застосування технічних засобів під час провадження слідчих (розшукових) дій (ст. 107 КПК України), порядок залучення понятих, спеціалістів та перекладача для провадження слідчих дій (ст.ст. 68, 71, 223 КПК України) [1].

Хід слідчого експерименту й отримані при цьому результати мають бути процесуально зафіксовані. Основним способом фіксації результатів слідчого експерименту є складання протоколу цієї слідчої дії відповідно до вимог ст.ст. 103–105 КПК України.

Протокол слідчого експерименту містить такі відомості, які відрізняють його від протоколів інших слідчих дій: а) мета проведення слідчого експерименту; б) вказівка на добровільність участі особи, чій показання перевіряються; в) вказівка на точку початку і закінчення руху і маршрут прямування, фіксовані точки проміжних зупинок у ході показань на місці; г) вказівка на послідовність і характер проміжних дій; г') вказівка на наявність, характер і результати дослідницьких дій; д) вказівка на місце і характер виявлених додаткових доказів; е) інформація про застосовані засоби і методи криміналістичної техніки; є) дані про вилучені речові докази; ж) вказівка на те, що особа, чій показання перевіряються, сама визначала маршрут руху і показувала місце розташування слідів та інших речових доказів, які вилучались; з) відомості про наявність чи відсутність заяв і зауважень учасників слідчої дії [2].

Крім загальних для кожного протоколу реквізитів, у його вступній частині необхідно відображати: попередження свідків і потерпілих про відповідальність за давання неправдивих показань та ухилення від їх давання; короткий зміст показань обвинувачених, підозрюваних, свідків і потерпілих по суті факту, що перевіряється; мету слідчої дії.

Протокол слідчого експерименту - це основний процесуальний документ, в якому докладно викладаються умови, хід і результати проведеного слідчого експерименту. Для того, щоб протокол міг бути доказом у кримінальному провадженні, він має відповідати таким вимогам: 1) складатися слідчим особисто. Інші учасники слідчого експерименту можуть внести за дорученням слідчого лише чорнові записи, а фахівець - аудіозапис ходу слідчого експерименту, фото- та відеозйомку; 2) містити опис тільки тих дій, які виконувалися при проведенні слідчого експерименту, у тій послідов-

ності, в якій вони виконувалися; 3) складатися таким чином, щоб у ньому містилися всі необхідні реквізити, та відповідати процесуальним вимогам КПК України (ст.ст. 104, 105 КПК України).

Будь-який протокол слідчої (розшукової) дії, і протокол слідчого експерименту, у тому числі, складається з трьох частин: вступної, описової та заключної [3].

Вступна частина протоколу містить такі реквізити: 1) найменування документа; 2) дата і місце проведення слідчого експерименту; 3) час початку і закінчення слідчого експерименту; 4) посада, звання або класний чин, прізвище та ініціали особи, яка складає протокол; 5) відомості про учасників слідчого експерименту (прізвище, ім'я та по батькові, дати народження, місце проживання, за потреби – місце роботи) із зазначенням їх процесуального становища або цілей участі; 6) норми кримінального процесуального закону, на підставі яких і з дотриманням яких проведено слідчий експеримент; 7) інформація про те, що особи, які беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання; 8) мета слідчого експерименту; 9) відомості про те, що учасникам слідчого експерименту були роз'яснені їхні права й обов'язки, що вони були попереджені про неприпустимість розголошення даних, отриманих під час слідчого експерименту [4].

В описовій частині протоколу вказуються: 1) спосіб проведення слідчого експерименту (відтворення дій; відтворення обстановки або певних обставин; вчинення дослідних дій) і підготовчі заходи, які для цього були виконані; 2) порядок розподілу обов'язків між учасниками слідчого експерименту (хто виконував експериментальні дії, функцію слідчого експерименту); 3) зміст і послідовність експериментальних дій. Їх треба описувати докладно, відображаючи як сам процес проведення експериментальної дії, так і її результати. Якщо експериментальні дії варіювалися, то необхідно вказати, які умови змінювалися. При цьому має бути описаний кожен варіант проведення експериментальних дій; 4) відомості про застосування при проведенні експериментальних дій манекенів, муляжів знярядь злочину й інших технічних пристосувань та отримані результати; 5) відомості про застосування технічних засобів фіксації ходу і результатів слідчого експерименту [7].

В описовій частині протоколу мало обмежитися викладенням завдання експерименту і повідомленням про те, що будуть перевірені показання певної особи. В інтересах провадження буде логічно, щоб особа особисто, у присутності понятих дала свідчення з приводу обставин, що перевіряються.

Справа в тому, що викладення попередніх показань та їх оприлюднення зв'язує особу, що їх надала, адже в такому разі психологічно важко щось змінити. Той самий час при їх повторенні свідок і підозрюваний мають більшу можливість змінити або уточнити свої первинні свідчення. Тому такий порядок сприяє одержанню найбільш правдивих показань. Показання підозрюваного або свідка фіксуються в протоколі слідчого експерименту від імені третьої особи, після чого слідчий задає їм питання, чи відповідають умови проведення експерименту тим умовам, в яких відбувалася подія в дійсності. Відповідь на це питання обов'язково має бути записана

в протоколі. Якщо зауваження щодо умов не вимагають додаткової підготовки, вони можуть бути відразу ж взяті до уваги. Адже за певної невідповідності можна внести зміни у процес слідчого експерименту на місці його проведення: посилити освітлення у приміщенні, пересунути меблі, трохи зачекати з проведенням експерименту, дочекавшись настання темряви тощо.

У заключній частині протоколу фіксуються: 1) заяви та зауваження учасників слідчого експерименту з приводу правильності проведених експериментальних дій і отриманих при цьому результатів; 2) відомості про плани і схеми, складені при проведенні слідчого експерименту і долучені до протоколу; 3) відомості про ознайомлення з протоколом усіх учасників слідчого експерименту та посвідчення їхніми підписами факту відповідності проведеним діям.

Відповідно до КПК України (ч. 1 ст. 107), рішення про фіксацію слідчого експерименту за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування, зокрема під час розгляду питань слідчим суддею, приймає особа, яка проводить слідчий експеримент. Якщо клопотання про застосування технічних засобів фіксування заявляють учасники слідчого експерименту, таке фіксування є не правом, а обов'язком слідчого, прокурора.

Про застосування технічних засобів фіксування слідчого експерименту заздалегідь повідомляється особам, які беруть участь у слідчій дії.

У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо.

Незастосування технічних засобів фіксування слідчої дії у випадках, коли воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність слідчого експерименту та отриманих внаслідок його проведення результатів, за винятком випадків, коли сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її здійснення чинними [6].

Під час слідчого експерименту можуть проводитися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу [9]. Застосування конкретних засобів фіксації залежить від характеру дій, виконуваних під час слідчого експерименту.

Якщо проводиться слідчий експеримент для встановлення можливості сприйняття чого-небудь або можливості існування якогось факту, явища, достатнім є використання фотоапарата для фіксації обстановки, макетів, відповідного розташування людей. Фотографування проводиться до реконструкції і після неї.

Для фіксації дослідів, основним змістом яких є динамічні процеси, застосовується відеоапаратура. У слідчих експериментах для встановлення професійних та інших навичок людини, для встановлення механізму події або утворення слідів рекомендується здійснювати відеозапис (кінозйомку) обстановки, предметів, макетів до реконструкції і після реконструкції, дій учасників експерименту, новостворені предмети. При цьому бажано вести зйомку безперервно. З цією метою необхідно ретельно продумати, які саме дії необхідно зафіксувати у такий спосіб [7].

Для цього оператор відеозапису має бути попередньо ознайомлений зі змістом експерименту, об'єктами зйомки і ділянками, що підлягають фіксації. Усе

це необхідно зробити для того, щоб він, хоча б подумки, збудував так званий кадроплан: що знімати, в якій послідовності, з яким збільшенням, з якою тривалістю кадру (кадрів)

У протоколі слідчого експерименту має бути точно зазначено, які дії і який момент проведення слідчого експерименту фіксується за допомогою засобів кіно- або відеозйомки. Якщо здійснити безперервну зйомку неможливо, то кожен випадок перерви зазначається в протоколі слідчого експерименту із вказанням причин і часу припинення та поновлення кіно- або відеозйомки [2]. Вимоги щодо безперервності фіксації ходу слідчого експерименту поширюються й на аудіозапис. Під час проведення слідчого експерименту для встановлення можливості бачити і чути що-небудь рекомендується складати плани або схеми. На них зазначаються найменування об'єкта, умовні позначення, розташування світла; якщо план складений у масштабі, то вказані його масштаб, підписи слідчого і понятних, дата складання.

До протоколу додаються фотографічні негативи та знімки, кінострічки, діапозитиви тощо, зроблені у процесі проведення слідчого експерименту (ст. 105 КПК України). Вони додаються до інших зібраних доказів та зберігаються у матеріалах кримінального провадження [8].

Плани і схеми покликані відобразити головним чином дислокацію учасників експерименту й об'єктів у місці його проведення. План, який складається в масштабі, що найчастіше використовується для фіксації місця розташування людей і об'єктів, у статичному стані розміщення понятних, інших учасників, місце дії тощо. Для фіксації динамічних стадій експерименту схеми складаються стосовно кожної стадії експерименту окремо. Як відомо, схеми креслять довільно, не в масштабі, а необхідні розміри проставляються безпосередньо на відповідних ділянках. Так, схематично може бути зафіксований шлях людини або транспортного засобу з фіксацією положення (місця) в певні вузлові моменти. Іноді можуть складатися графіки типу «шлях – час». На такому графіку фіксують, наприклад, рух транспортного засобу із заданою швидкістю визначеним шляхом і рух людини (швидкість і шлях відомі) до місця їхньої зустрічі, тобто місця, коли транспортний засіб потрапив у поле зору людини.

Якщо в процесі слідчого експерименту вилучалися предмети, документи, то все це також має бути відображено в протоколі. Якщо дослідницькі дії проведені повторно або неодноразово, кожна дія та отриманий результат мають бути відображені в протоколі.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії дається змога ознайомитися з його текстом.

Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні слідчого експерименту. У разі відмови учасника експерименту підписувати протокол, слідчому необхідно витребувати письмове пояснення такої особи із зазначенням причин непогодженості із процесуальним документом.

Особою, яка проводила слідчий експеримент, до протоколу долучаються додатки. Вони мають бути належно виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Застосування конкретного виду фіксації залежить від характеру виконуваних експериментальних дій. Іноді достатньо сфотографувати обстановку й захопити основні етапи слідчого експерименту. Проте, враховуючи динамічність слідчого експерименту, краще застосовувати для його фіксації відеозапис, оскільки наявність повної картини експерименту значно полегшує оцінку отриманої доказової інформації. Після здійснення слідчого експерименту триває оцінка достовірності й доказового значення його результатів [5].

На практиці до протоколів висувається ще одна обов'язкова вимога: вони мають бути зручними для читання [8].

Р.С. Белкін і А.Р. Белкін виокремлюють та класифікують типові помилки, які допускаються під час складання протоколу: 1) неправильне процесуальне оформлення виконаних слідчих дій; 2) неповнота протоколу, тобто відсутність вказівки на те, в якій обстановці проводився слідчий експеримент, опису змісту дослідів, відомостей про те, що проводилася фотозйомка, складалася схеми або плани; 3) порушення послідовності в описанні виконаних дослідних дій, а саме, коли такі дії мають не послідовний характер, а мають безладне викладення відображення в протоколі інформації, що не належать до слідчого експерименту; 5) недбала літературна редакція протоколу [2].

У КПК України відсутня окрема стаття, яка б стосувалася протоколу слідчого експерименту.

Враховуючи викладене вище, вважаємо за доцільне внести зміни до ч. 6 ст. 240 КПК України «Слідчий експеримент», яку викласти у такій редакції: «Про проведення слідчого експерименту слідчий, прокурор складає протокол».

У протоколі зазначаються мета, час, місце, умови, порядок проведення слідчого експерименту; які дослідні дії проводилися, в якій послідовності, ким і скільки разів; отримані результати.

Оцінка отриманих результатів, визначення їхньої значущості для розслідування є заключною стадією розглядуваної слідчої дії.

Оцінка доказів - одна з найважливіших проблем кримінального провадження, «душа кримінального процесуального доказування» [5]. Це цілком обґрунтоване визначення, оскільки оцінка доказів дає змогу слідчому і суду збагнути суть матеріалів кримінального провадження, проаналізувати характер і причини злочину, пізнати факти об'єктивної дійсності, що стосуються злочинного правопорушення, відрізнити ці факти як докази серед інших фактів, що не стосуються справи, відокремити істотні для справи обставини від неістотних, випадкове від необхідного і на основі дослідження цих фактів зробити обґрунтовані висновки [6].

Оцінці підлягають процесуальні документи, в яких зафіксовані хід та результати проведеної слідчої дії. Протокол має бути об'єктивним, викладеним у логічній послідовності, чітко і зрозуміло сформульований, містити необхідні процесуальні реквізити, а також додатки до нього: плани, схеми, замальовки, фотографії, аудіо- і відеозапис (ст. 104 КПК України). На практиці це робиться далеко не завжди, що призводить до негативних наслідків.

У криміналістичній літературі авторами традиційно визнається, що результати слідчого експерименту можуть бути позитивними або негативними.

Позитивний результат означає, що визначені дії можуть бути зроблені у відповідних умовах, де явище або подія могли існувати, відбутися в дійсності. Негативний свідчить про неможливість здійснення певних дій та існування події, явища у відомих умовах [7].

Але це питання також трактується неоднозначно, в процесі проведення слідчого експерименту може бути отриманий і нульовий результат цієї слідчої дії - маються на увазі такі ситуації, коли у процесі експерименту не вдалося ані підтвердити, ані спростувати те або інше припущення. Із цієї точкою зору не можна погодитися, тому що в окремих випадках експеримент закінчується безрезультатно. Наприклад, така ситуація виникає, коли проведені багаторазові дослідні дії дають різні результати, через що не можна однозначно оцінити кінцевий підсумок, коли слідчий заздалегідь знає про те, що відтворені ним обставини не можуть бути максимально наближені до тих, які були на момент події, через випадковий характер їх походження. І тут виникає запитання: як бути з такими результатами, оскільки невідомо, якими б вони були в інших, більш точно відтворених умовах? Тому доцільніше визнавати такі результати нульовими.

Необхідно зазначити, що в основі слідчого експерименту завжди лежить зіставлення, порівняння (показань, об'єктивних слідчих даних, висновків експерта тощо).

Вважаємо за необхідне розмежовувати результати слідчого експерименту на позитивні та негативні, які в обов'язковому порядку співвідносяться з версією слідчого, яка перевіряється, шляхом проведення дослідів. Наприклад, коли перевіряється змога особи бачити в визначених умовах ті чи інші об'єкти, згідно з гіпотезою слідчого щодо того, що це можливо.

В.О. Коновалова зазначає, що результат слідчого експерименту може бути позитивним і негативним. Позитивний результат проведеного слідчого експерименту дає змогу встановити можливість існування того чи іншого факту шляхом проведення дослідів, а негативний виключає можливість встановлення цих фактів шляхом проведення дослідів [6].

На думку О.К. Чернецького, у процесі проведення експерименту слідчий може отримати на поставлені питання негативні (заперечні) або позитивні (стверджувальні) відповіді. У будь-якому випадку не можна стверджувати про абсолютно негативний або позитивний результати експерименту. Обидва результати, як позитивний, так і негативний, мають значення для матеріалів кримінального провадження [9].

Як зазначає В.М. Стратонов, про достовірність результатів слідчого експерименту можна говорити лише тоді, коли всі проведені дослідні дії дали однаковий підсумок - позитивний або негативний. В окремих випадках результати слідчого експерименту можуть бути й недостовірними. Це можливо тоді, коли перевіряються показання зацікавлених осіб (підозрюваного, обвинувачуваного, потерпілого), свідків, а дослідні дії пов'язані з їхніми суб'єктивними якостями. Наприклад, під час експерименту перевіряється змога обвинувачуваного виконати які-небудь дії з використанням його професійних навичок. Навіть, якщо перед проведенням експерименту обвинувачуваний на допиті зізнався в тому, що вміє виконувати відповідні дії, він може під час проведення слідчого експерименту з метою дезорієнтації

слідства продемонструвати своє невміння [7]. У такому разі результати експерименту будуть негативними, але достовірними.

Стосовно окремих видів слідчого експерименту питання про достовірність висновків та їхніх результатів практично перетворюється на питання про достовірну цінність результатів проведених дослідів. Із цього погляду усі зазначені раніше види слідчих експериментів можуть бути розділені на дві групи: слідчі експерименти, якими встановлюється можливість або неможливість того або іншого факту чи явища (можливість спостереження, сприйняття факту або явища, можливість здійснення будь-якої дії, можливість існування явища), і слідчі експерименти, якими встановлюється можливість існування самого факту або процес його походження.

Однак установлення можливості ще не означає встановлення дійсності. Наприклад, якщо при проведенні експерименту встановлено, що постріл, який пролунав у дворі будинку, чутний у кімнаті, де живе свідок, це означає, що він міг його чути, але не свідчить про те, що він його дійсно чув.

Встановлення можливості того або іншого факту означає ймовірність його існування, але не дає підстав стверджувати категорично, що цей факт дійсно мав місце на момент розслідуваної події. Негативне рішення, тобто ствердження неможливості цього факту, явища, означає його неможливість у момент розслідуваної події, якщо результати експерименту достовірні. Наприклад, якщо експериментом встановлена неможливість проникнення дорослої людини в пролам, виявлений у стелі магазину, то це буде означати, що під час здійснення крадіжки доросла людина не пролізла в цей пролам. Таким чином, негативний результат експерименту за його вірогідності має категоричний характер і дає змогу на його основі зробити не ймовірний, а достовірний висновок.

При проведенні слідчих експериментів, якими встановлюється втримування самого факту або процесу його походження, вирішується питання про те, як відбулася та або інша подія або ж як утворювалися сліди цієї події. Висновки з результатів цих експериментів можуть також мати як достовірний, так і ймовірний характер. Якщо шляхом експерименту встановлюється, що ця подія могла відбутися тільки так, а не інакше або тільки не так, а як завгодно інакше, то висновки з подібних результатів експерименту матимуть категоричний, достовірний характер.

У тих випадках, коли слідчим експериментом встановлюється лише можливість певного плину події, можливість утворення слідів таким чином, то висновки з результатів цих експериментів будуть тільки ймовірними, тому що можливість перебігу події таким чином ще не виключає, що вона розгорталася інакше, ще не дає змоги стверджувати, що вона протікала тільки так [8].

Поділяємо таку позицію О.І. Котюка: якщо отриманий шляхом проведення дослідів результат підтверджує об'єктивну можливість обставин, які перевірялися, то він вважається позитивним. Але при цьому варто пам'ятати, що позитивний результат лише підтверджує об'єктивну можливість існування події, яка перевірялась, і свідчить, що вона справді могла відбутися. Водночас це ще не означає, що саме так було насправді, а тому цей факт за потреби необхідно доводити відпо-

відними процесуальними засобами. Тобто позитивний результат слідчого експерименту є лише підставою для висування версії про існування відповідної події.

Що ж до негативного результату слідчого експерименту, то він є категоричним, оскільки свідчить про об'єктивну неможливість у певних умовах обставин, які перевірялися, а тому є доказом того, що цих обставин насправді не могло бути. Водночас такий результат має оцінюватися обережно, оскільки неможливість вчинення певних дій або перебігу певних процесів у заданих умовах, якщо вони не безспірні, нерідко свідчить не про принципову неможливість їх існування в реальності, а про те, що під час проведення експерименту якісь його умови могли бути не враховані.

Коли ж необхідно встановити зміст певного факту чи обставин або процесу їхнього походження, наприклад, як виникла певна подія чи її сліди, то результати такого експерименту можуть бути або вірогідними, або ймовірними. При цьому, якщо шляхом експериментальних дій було встановлено єдиний можливий варіант розвитку цієї події, такий результат є вірогідним, а коли результати експерименту дають підстави для висновку, що зміст обставин або процес їх настання міг мати різні варіанти, то такий результат є лише ймовірним [7].

Залежно від ступеня ймовірності варто розрізняти формальну й реальну можливість. Формально можливим вважається такий розвиток події, який сам по собі не суперечить установленим експериментальним даним, коли результати експерименту не виключають, а допускають такий розвиток. На відміну від формальної, реальна можливість характеризується більшою ймовірністю події завдяки наявності додаткових умов її реалізації. Тут результати слідчої дії не просто допускають, а припускають саме такий розвиток події, як в експерименті. Так само результати слідчого експерименту можуть бути з більшою ймовірністю поширені на реальну ситуацію злочину, якщо вони підтверджуються іншими матеріалами кримінальної справи або якщо доведений повний збіг умов, в яких проводився експеримент і розвивалася розслідувана ситуація. За своєю доказовістю висновок у цьому разі буде наближатися до категоричного.

Незважаючи на те, що ймовірнісні, можливі дані не можуть бути покладені в основу обвинувального висновку й вироку суду, все-таки не можна заперечувати значення встановлення ступеня ймовірності події. Це важливо, насамперед, для формування нових слідчих версій, визначення перспективних напрямів розслідування або планування експертних досліджень.

Таким чином, результати слідчого експерименту можна визнати достовірними, коли всі проведені дослідження дали однакові результати, які визнаються, таким чином, не випадковими, а необхідними. Якщо у разі неодноразового проведення дослідів будуть одержані різні результати, то і результати слідчого експерименту не можуть бути достовірними [8].

Результати слідчого експерименту мають розглядатися лише у сукупності з іншими матеріалами кримінального провадження. Їхня роль полягає в тому, що вони підтверджують або спростовують існування припущення або самі стають базою для перевірки конкретного факту або явища.

Оцінюючи результати слідчого експерименту, слідчий має аналізувати не тільки самі підсумки, але й умови, в яких проводився експеримент, його зміст, чи до-

сягнута його мета. Л.Є. Ароцкер вважає, що при оцінці результатів слідчого експерименту: 1) необхідно аналізувати конкретні обставини, які викликали необхідність проведення експерименту; 2) оцінювати всі умови, за яких проводився експеримент, а також враховувати характер змінених умов, що є логічною передумовою для правильних висновків [9].

Таким чином, процес оцінки результатів слідчого експерименту полягає в перевірці правильності відтворених умов і обстановки, в яких проводилася відповідна слідча (розшукова) дія; 2) перевірці правильності проведених дослідних дій, належності їхнього змісту; 3) оцінці особистих якостей учасника, чий показання перевіряються (для експериментів із перевірки показань); 4) оцінці достовірності результатів експерименту та отримання висновків; 5) зіставленні отриманих висновків з іншими доказами.

Оцінка результатів експерименту до протоколу не заноситься, оскільки ця робота, що проводиться слідчим, вимагає аналізу та зіставлення отриманих результатів із наявними даними, що подекуди затягується в часі.

Оцінивши результати слідчого експерименту, слідчий приймає рішення або 1) про проведення повторного слідчого експерименту, або 2) про використання результатів слідчого експерименту в подальшому розслідуванні.

Якщо при оцінці результатів слідчого експерименту слідчий виявляє, що та чи інша обставина ставить під сумнів достовірність отриманих результатів, але є підстави вважати, що допущена помилка може бути усунена повторним експериментом, то такий експеримент має бути проведений.

Тактика повторного слідчого експерименту нічим не відрізняється від тактики експерименту, що проводиться вперше. Мають бути дотримані всі процесуальні правила і тактичні умови його проведення. Процес оцінки його результатів також не має суттєвих особливостей.

Висновки за результатами слідчого експерименту можуть бути також використані слідчим для подальшого розслідування як підстави для повторного проведення тих чи інших слідчих дій із метою їх більш якісного проведення. Часто на практиці використовуються повторний допит і повторний слідчий огляд [9].

Висновки з результатів слідчого експерименту можуть слугувати підставою для проведення таких слідчих дій, які раніше не проводилися, зазвичай ними є допит, огляд, експертиза.

Крім того, результати слідчого експерименту можуть бути використані як засіб, за допомогою якого особа викривається у дачі неправдивих показань вже на первинному допиті: якщо слідчий експеримент проводився за даними, отриманими в результаті допиту інших осіб або за аналогічними обставинами провадження.

Оцінюючи результати слідчого експерименту, проведеного органами досудового розслідування, суд, насамперед, звертає увагу на відповідність експериментальних умов подіям, які перевіряються. Ступінь подібності умов є критерієм цінності отриманих у результаті експерименту висновків.

Враховуючи викладене вище, вважаємо, що: 1) результати слідчого експерименту приймаються судом як доказ та підлягають оцінці за загальними правилами оцінки доказів, зібраних органами досудового розслідування; 2) доказова сила результатів слідчого

експерименту визначається лише достовірністю результатів і правильністю зроблених висновків; 3) при оцінці результатів слідчого експерименту суд виходять, насамперед, із ступеня відповідності, досягнутої між умовами експерименту та умовами досліджуваної події.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України [текст]: станом на 18 січня 2013 р. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 290 с.
2. Коташевський О.В. Посібник для слідчого. Огляд, відтворення, інші методичні розробки. Рівне: Каліграф, 2005.
3. Коваленко Є.Г. Теорія доказів у кримінальному процесі України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 623 с.
4. Белкин Р.С. Эксперимент в уголовном судопроизводстве: Методическое пособие / Р.С. Белкин, А.Р. Белкин. М.: Издательская группа ИНФРА-М-НОРМА, 1997. 160 с.
5. Скулиш Є. Негласні слідчі (розшукові) дії за кримінально-процесуальним законодавством України. Вісник Нац. акад. прокуратури України. 2012. № 2. С. 15-23.

6. Заяць Д.Д. Ситуаційний підхід до тактики перевірки показань на місці: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Х., 2004. 216 с.

7. Жукова Н.И. Вопросы теории и практики следственного эксперимента: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза». Свердловск, 1984. 16 с.

8. Котюк О.І. Слідчий експеримент - процесуальні аспекти. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013. № 3. С. 130-135.

9. Чернецький О.К. Особливості розмежування слідчого експерименту та перевірки показань на місці / О.К. Чернецький, А.В. Реуцький. Університетські наукові записки. 2012. № 3. С. 355-359.

10. Ароцкер Л.Е. Следственный эксперимент в советской криминалистике: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза». Х., 1951. 35 с.

*Гусаченко Є.О.,
ад'юнкт*

Національної академії внутрішніх справ